

Penger og inflasjon

1.time av forelesning på ECON 1310

18. mars 2015

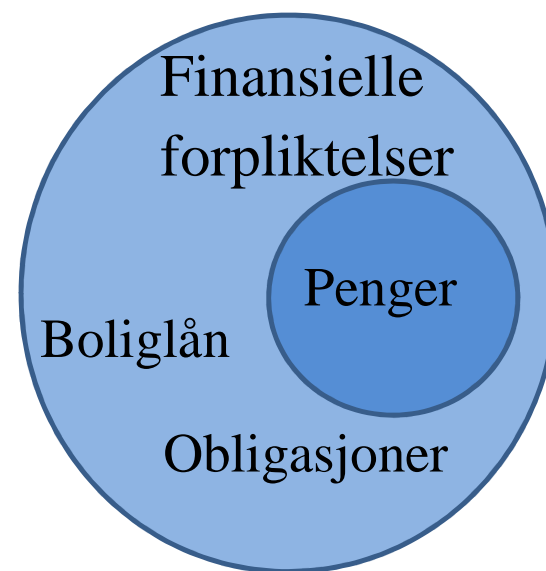
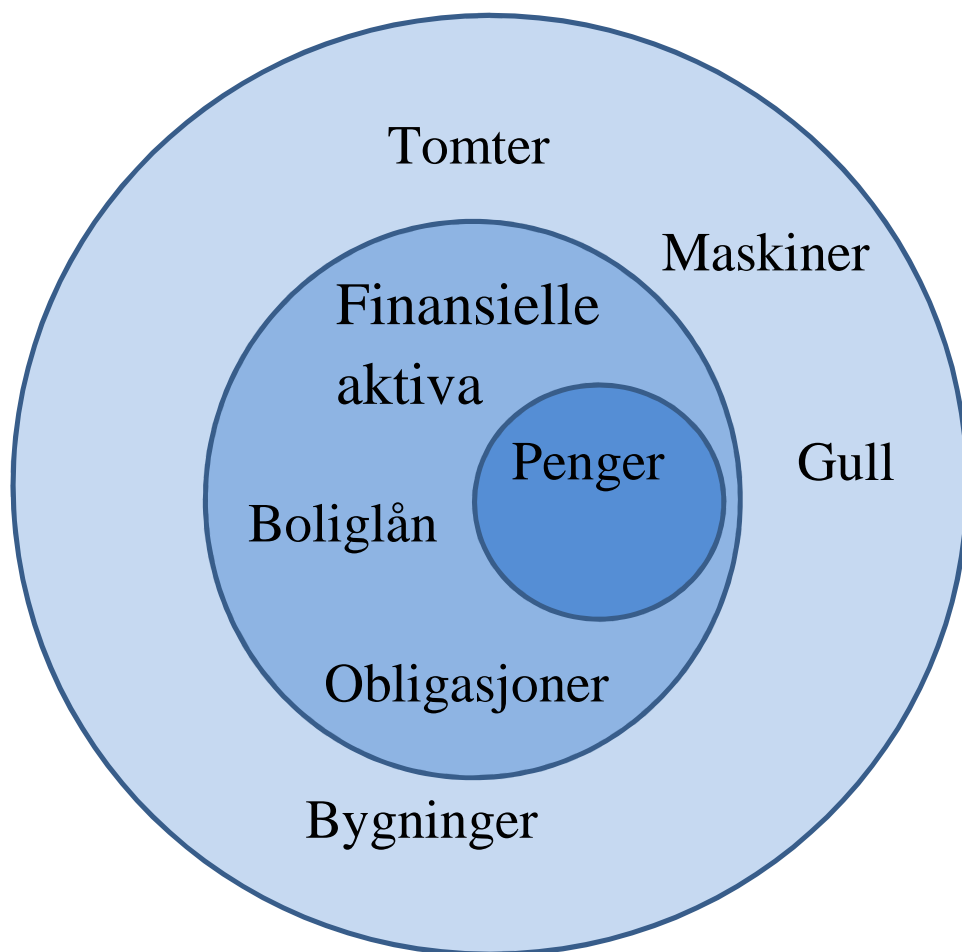
Penger og finansielle aktiva

To typer eiendeler:

- **Realobjekter** (bygninger, tomter, maskiner, osv)
- **Finansobjekter** (finansielle aktiva): fordringer (gjeldsbrev) der en aktør har et finansielt krav mot en annen aktør
 - (penger, bankinnskudd, boliglån, obligasjoner, aksjer)
- Finansobjekter er ikke formue for verden som helhet:
 - summen av verdi = summen av forpliktelser
- Penger er et finansielt aktivum
 - **Definisjon: Allment godtatt betalingsmiddel** for økon. transaksjoner.
 - 100-lapp: Norges Bank skylder 100 kr (opprinnelig et krav på sølv)
- **Likviditet:** Verdipapirer som kan bruke som betalingsmiddel, eller som på en enkel måte kan selges til en forutsigbar pris, kalles **likvide**.
 - Penger og bankinnskudd er mest likvid

Realobjekter og finansobjekter

Realobjekter ○ har ingen motpart; Finansobjekter ● har en motpart

Penger

- Uten penger må handel foregå ved bytte.
 - Bytte på samme tid
 - Bytte over tid
 - Byttehandel med mange aktører
- Historisk har en gjerne brukt **gjenstander med egenverdi**, som kyr, kameler eller salt, som penger.
- Papirpenger kom som bevis/dokumentasjon på at man hadde ordentlige penger (sølv) og var et krav på sølvet
- Moderne penger kan ikke innløses.
 - Penger uten egenverdi, gitt ved offentlig regulering, kan betale skatt

Penger har tre viktige funksjoner. Penger er

- et **betalingsmiddel** ved økonomiske transaksjoner. I et samfunn uten penger må handel foregå ved bytte av varer eller tjenester, noe som krever at begge parter har noe som den andre parten ønsker.
- en **måleenhet for verdi**. Når lønninger og priser på varer og tjenester måles i samme enhet, er det lett å vite hva ulike varer koster i forhold til hverandre
- et middel til å **lagre verdier over tid**. Siden inntektene sjelden kommer akkurat samtidig med når man skal kjøpe noe, er det viktig å kunne lagre inntektene til de skal brukes.

De tre funksjonene er nært knyttet til hverandre.

Pengene ville vært mindre brukbare som betalingsmiddel dersom de ikke var verdt så mye dagen etterpå. Det er også nyttig at betalingsmidlet også er måleenhet for verdi.

Penger og økonomisk aktivitet

- Opp til moderne tid har pengemengden vært viktig for omfanget av handel og økonomisk virksomhet.
- Mangel på penger som betalingsmiddel ofte vært en begrensning på den økonomiske aktiviteten.
- Økt pengemengde har ført til økt økonomisk aktivitet (økt handel) og økte priser

BOKS 6.1 Barnevaktsamarbeidet i Washington DC

I Washington DC var det på 1970-tallet en gruppe jurister og økonomer som samarbeidet om å sitte barnevakt for hverandre.

Ulike typer penger

Tre hovedformer for penger

- Sedler og mynt i omløp i økonomien
 - Bankinnskudd i vanlige banker
 - Private bankers innskudd på konto i sentralbanken
-
- Sedler, mynt og bankinnskudd kan brukes om hverandre til kjøp av varer og tjenester, men har ulik utsteder
 - sentralbanken (for sedler og mynt) eller
 - private banker (bankinnskudd).
 - Private bankers innskudd i sentralbanken har andre formål, knyttet til betalingssystemet i økonomien, samt å sikre likviditet til private banker.

Sentralbankpenger (basispengemengden, M0)

- Sentralbanken er ansvarlig for pengesystemet i landet.; Norges Bank
- «Bankenes bank», fordi private banker har konto i sentralbanken.

Sentralbankpenger er summen av

- sedler og mynt i omløp i økonomien
- private bankers innskudd på konto i Norges Bank

Private bankers konti i sentralbanken brukes i betalingssystemet i økonomien.

Hvis du kjøper en TV i butikken for 3000 kr, og betaler ved å trekke på din konto i Nordea, vil Nordea be Norges Bank overføre 3000 kr fra Nordeas konto i Norges Bank til butikkens konto. Betalingen skjer dermed gjennom sentralbankens systemer.

I noen land, blant dem Norge, har staten en konto i sentralbanken. Betaling av skatter og avgifter til staten skjer ved overføring til statens konto i sentralbank.

Det brede pengemengdebegrepet (M2)

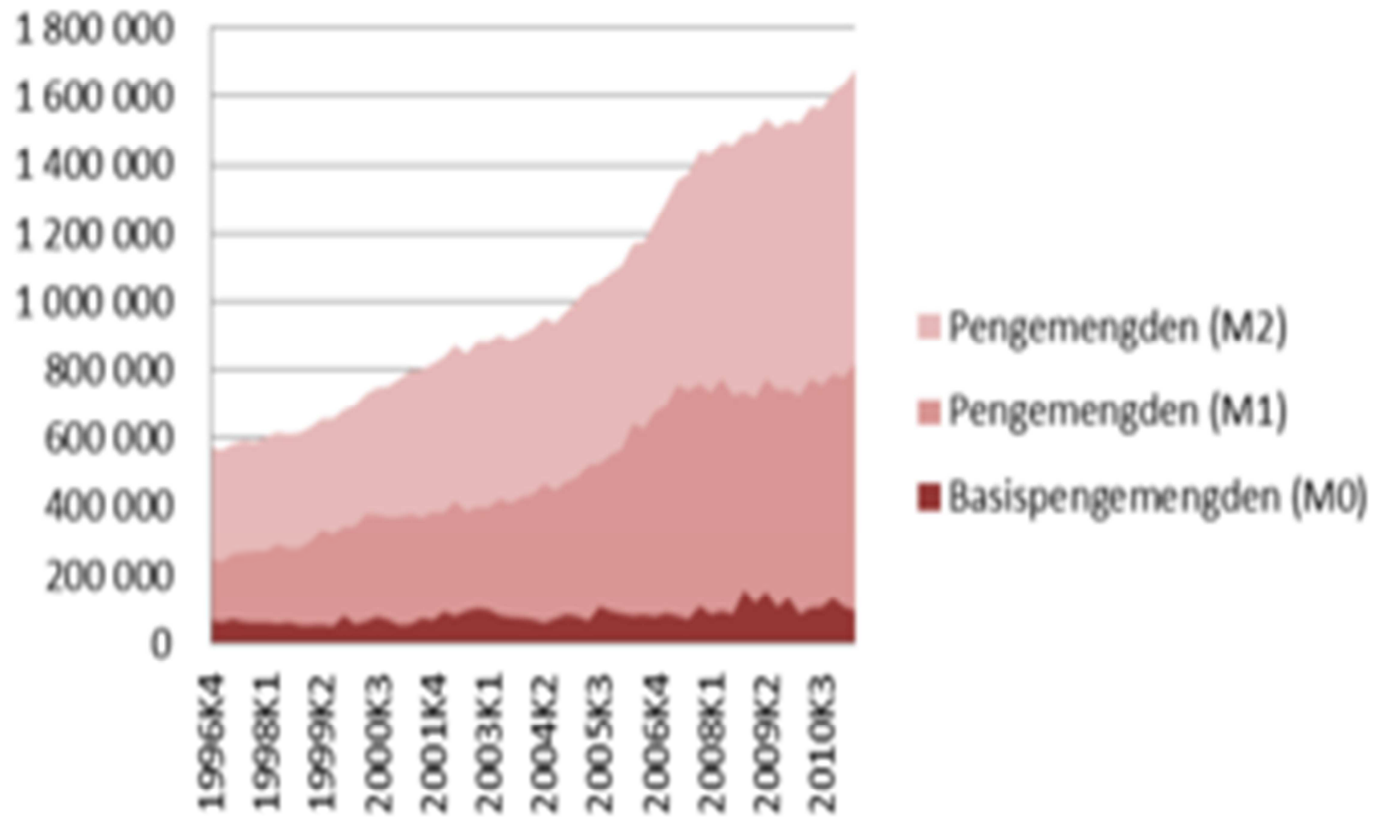
M1 består av

- beholdningen av sedler og mynt hos husholdninger og foretak utenom banker og statlige låneinstitutter,
- bankinnskudd på transaksjonskonti, dvs. som er direkte tilgjengelig for bruk gjennom bankkort eller annet.

M2 er et bredere pengemengdebegrep, som består av:

- M1 (sedler, mynt, bankinnskudd på transaksjonsk.)
- andre ubundne bankinnskudd,
- banksertifikater og andeler i pengemarkedsfond.

Pengemengden (mill. kr)

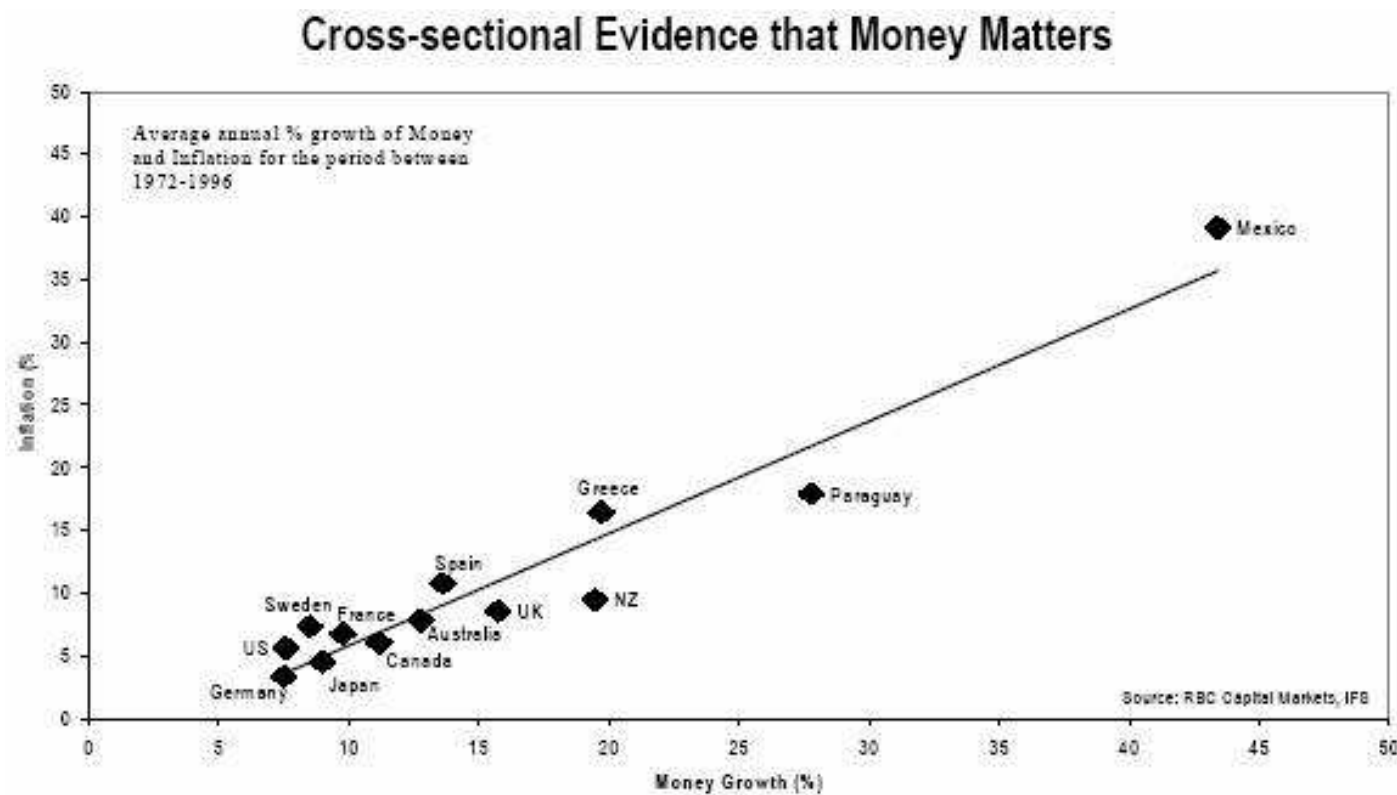
Bankene skaper penger ved å låne ut penger

- Eksempel: Hansen skal bygge hus, og låner 3 millioner kroner av Nordea.
- Nordea setter inn 3 millioner kroner på Hansens konto i Nordea. Hansen underskriver lånekontrakt, skylder Nordea dette beløpet. Hansens bankinnskudd er inkludert i M1 og M2, og pengemengden økt med 3 mill.
- Hansen betaler 1 million kr til byggmester, overføres fra Nordea til banken til byggmesteren.
- Pengemengden blir ikke endret: Hansen har 1 million mindre i Nordea, byggmest. 1 million mer

- Viktigste begrensning i praksis er kundenes etterspørsel.
- Banker kan låne penger i markedet, i tillegg til innskudd
- Må ha tilstrekkelig egenkapital og reserver i sentralbanken.
- Sentralbanken kan ikke styre M1 og M2 (påvirke ved rente og basispenger)

Penger og inflasjon er nært knyttet sammen

- Fører økt i pengemengde til høyere priser, eller
- høyere priser fører til økt pengemengde?

Kvantitetsteorien

kvantitetsligningen $M \cdot V = P \cdot Y$

M pengemengden, V pengenes omløpshastighet (Velocity), P prisnivå, Y BNP.

Er en identitet, men blir teori ved å forutsette at omløpshastigheten V er en eksogen størrelse.

Antar at penger er nøytrale på lang sikt, dvs. at økt pengemengde på lang sikt har ingen effekt på realøkon.

$$(8.2) \quad \frac{\Delta M}{M} + \frac{\Delta V}{V} = \frac{\Delta P}{P} + \frac{\Delta Y}{Y} \Rightarrow \frac{\Delta P}{P} = \frac{\Delta M}{M} + \frac{\Delta V}{V} - \frac{\Delta Y}{Y}$$

Økt pengemengde gir økt inflasjon (monetarisme: jevn vekst i pengemengden)

- Men: bedrifter øker priser hvis kostnadene øker, eller hvis etterspørselen er mindre elastisk, slik at prisene kan økes med liten reduksjon i salget
- Historisk: økte offentlige utgifter ofte finansiert ved økt pengemengde, som gir økt etterspørsel
 - Bank of England opprettet for at statsmyndighetene skulle lettere få låne penger
- Nå: økt pengemengde pga økt etterspørsel etter penger. Gir ikke økt inflasjon, fordi bedrifter ikke hever priser

Kostnader ved inflasjon

- De fleste sentralbanker har lav inflasjon som en hovedmålsetting. Men hvorfor er lav inflasjon så viktig? Hva er kostnadene ved inflasjon?
- Alt blir jo dyrere, så vi får kjøpt mindre for inntekten vår. Dermed blir levestandarden lavere (?)
- Men dette argumentet **bygger på en misforståelse**. Inflasjon fører til at alle priser stiger, også prisen på arbeidskraft, dvs. at lønningene også øker. Uten inflasjon ville også lønningene økte mindre, og kjøpekraften vært den samme. Reallønnen blir vanligvis ikke påvirket av inflasjonen.
- Når noen priser stiger mer enn andre, skjer en endring i relative priser. Det er noe annet enn det vi tenker på når vi snakker om kostnader ved inflasjon.
- Inflasjon i seg selv påvirke **inntektsfordelingen** mellom ulike grupper.
 - Ved høy inflasjon stiger pensjonene mindre enn prisene,
 - trygdede vil kunne tape dersom trygden er fastsatt i nominelle beløp,

- Inflasjon kan påvirke **avkastningen på å spare**, og kostnadene ved å låne. Dersom inflasjonen stiger mer enn nominell rente, blir realrenten lav.
- En viktig kostnad ved inflasjon er at det innebærer at **penger fungerer dårligere i sine tre funksjoner** som betalingsmiddel, måleenhet for verdi, og verdioppbevaringsmiddel.
 - Ved høy inflasjon, dvs. når prisene på varer og tjenester målt i penger stiger raskt, blir penger mindre egnet til disse formålene.
 - Hvis inflasjonen blir enda høyere, kan pengene også miste sin betydning som betalingsmiddel.
 - Høy inflasjon vanligvis også mer ustabil, dvs. den varierer over tid og mellom ulike varer. Penger blir mindre egnet som måleenhet for verdi.
- Inflasjon fører dermed til at **pengesystemet fungerer dårligere**. Siden pengesystemet er en viktig del av moderne økonomier, innebærer høy inflasjon betydelige kostnader for økonomien.

- En annen kostnad ved inflasjon skyldes **samspeilet med skattesystemet**.
- Økonomer skjelner ofte mellom **overraskende og forventet inflasjon**.
 - Lønninger og priser tilpasser seg til forventet inflasjon
- I **ny-keynesiansk teori**: inflasjon gir kostnad ved **vridninger i relative priser**, fordi prisene kommer i utakt når de gradvis må heves.
- Kostnadene ved inflasjon er svært avhengig av hva som skjer med **valutakursen**. I land med fast valutakurs vil prisstigning som er høyere enn hos handelspartnerne, føre til at konkurranseevnen svekkes.
- **Hvor høy inflasjonen være** før det blir alvorlige kostnader for økonomien? Inflasjonen over 10–15 prosent i året er kostbart, mer omdiskutert om for eksempel 5–6 prosent inflasjon innebærer kostnader for økonomien.
- **Hvorfor ikke null inflasjon?** To hovedårsaker til dette.
 - 0-grensen for nominell rente begrenser mulighet til lav realrente
 - nominell lønn er rigid nedover => inflasjon gir fleksibilitet nedover

Sentralbank og inflasjonsmål

- De første sentralbankene opprettet på 1600-tallet i Sverige og Storbritannia.
- Et viktig formål med sentralbankene var å sørge for lån til statsmyndighetene, dvs. til konge/regjering og parlamentet.
- Norges Bank ble opprettet i 1816, to år etter at vi fikk vår egen grunnlov.
- De siste tiårene har imidlertid sentralbankene i de aller fleste industriland igjen fått **stor selvstendighet i gjennomføringen av pengepolitikken**.
- Politikerne bestemmer målet for pengepolitikken, og i Norge og mange andre land har man valgt lav og stabil inflasjon som hovedmålet.
- Hvorfor delegere pengepolitikken til en uavhengig sentralbank?
 - Høy inflasjon er skadelig for økonomien; kostnader ved å få ned inflasjonen
- Uavhengig sentralbank for å unngå «**inflation bias**», dvs. en skjevhet i retning av høy inflasjon, fordi det er upopulært å heve renten